Το μέλλον δε θα ’ρθει από μονάχο του, έτσι νέτο σκέτο…

«Το μέλλον δε θα ’ρθει από μονάχο του, έτσι νέτο σκέτο, αν δεν πάρουμε μέτρα κι εμείς» έγραφε ο Βλαδίμιρος Μαγιακόφσκι στο περίφημο ποίημα «Ξελασπώστε το μέλλον» (μτφρ. Γιάννη Ρίτσου). Νομίζω πως από εκεί πρέπει να ξεκινήσει η συζήτηση. Από τη λογική Μαγιακόφσκι, τη λογική της ενσυνείδητης δράσης, που τόσες δεκαετίες παραχάραξης της κορυφαίας εμπειρίας της Οκτωβριανής επανάστασης έχουν φθείρει. Διότι σαν να έχουμε ξεχάσει πως δεν είναι μόνο «οι συνθήκες» που διαδραματίζουν ρόλο στις εξελίξεις αλλά και η απεικόνιση, η αφήγησή τους.

Αυτό δεν κλείνει βέβαια το μάτι ούτε σε κανενός είδους ιδεαλιστική βουλησιοκρατία, ούτε και σε τίποτα παρορμητικούς ακτιβισμούς, κάθε άλλο –η λογική είναι, γνήσια και απόλυτα υλιστική, γειωμένη στην «αντικειμενική πραγματικότητα»: οι υλικές περιστάσεις είναι που κάθε φορά διαμορφώνουν τη συνείδηση, όμως η διαδρομή που η συνείδηση αυτή θα διατρέξει και τα καθήκοντα που θα θέσει στον εαυτό της δεν είναι ουδαμού προδιαγεγραμμένα –ειδάλλως γιατί γράφουμε, γιατί καν μιλούμε και πράττουμε; Στη 18η Μπρυμαίρ (του 1852) ο Μαρξ έγραψε πως οι άνθρωποι δημιουργούν μεν την ιστορία τους, αλλά όχι όπως το επιθυμούν, διότι στους ώμους τους βαραίνουν οι ιστορικές περιστάσεις. Δεν πρέπει να διαφύγει της προσοχής ότι από αυτή την ίδια διαπίστωση απορρέει και το αντίστροφο: ότι σε περιστάσεις οργανικής κρίσης (σαν κι αυτή που στα χρόνια μας διανύουμε), είναι οι άνθρωποι που καλούνται να διαμορφώσουν την ιστορία τους.

Επ’ αυτού ακριβώς συνεχίζει ο Μαγιακόφσκι –και έχει νόημα να τον παρακολουθήσουμε:

«Η κομμούνα δεν είναι μια βασιλοπούλα του παραμυθιού, που λες, για να την ονειρεύεσαι τις νυχτιές. Μέτρησε, καλοσκέψου, σημάδεψε –και τράβα, βήματα τα βήματα, έστω και πάνω σε μικροζητήματα.»

Είναι βέβαια σωστό πως, όπως και τα άλλα εκμεταλλευτικά συστήματα που προϋπήρξαν (η δουλοκτησία και ο φεουδαλισμός), έτσι και ο καπιταλισμός είναι έμπλεος καταστρεπτικών εσωτερικών αντιφάσεων που απορρέουν από την ίδια την εκμεταλλευτική σχέση: την ατομική ιδιοποίηση κοινωνικά παραγόμενου πλούτου, του γεγονότος ότι μια μικρή μειοψηφία αποφασίζει για το τι, πού, και πώς θα παραχθεί, καθώς και για το πού θα διατεθεί το πλεόνασμα (το μαρξικό Mehr). Αυτό είναι που –σε τελική ανάλυση– προκαλεί τις περιοδικές συστημικές κρίσεις, κάποιες απ’ τις οποίες είναι και καταστρεπτικές. Όπως όμως λέγαμε, τίποτε δεν είναι προδιαγεγραμμένο, και στην περίπτωση του σύγχρονου καπιταλισμού των εκρηκτικών αντιφάσεων και τεχνολογικών καινοτομιών

(που, όντας στα χέρια μιας ισχνής και αδίστακτης μειοψηφίας κερδοσκόπων, γίνονται κατά κανόνα μέσα χειραγώγησης και επιτήρησης), η προσδοκία ότι το απελευθερωτικό μέλλον θα επέλθει απλά και αγόγγυστα (σαν μια «βασιλοπούλα του παραμυθιού») είναι όχι μόνο επισφαλής, είναι και απόλυτα αφελής. Τι χρειάζεται λοιπόν; Τι χρειάζεται για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που απειλούν το μέλλον της ανθρωπότητας (λ.χ., η κλιματική καταστροφή, η έκρηξη των ανισοτήτων που εκθρέφει τα μεταναστευτικά κύματα της απελπισίας, η ίδια η απειλή ενός πυρηνικού ολέθρου); Χρειάζονται δράσεις! Χρειάζεται εμπρόθετη παρέμβαση!

Όμορφα λόγια-ευχολόγιο ίσως να σκεφτεί ένας κυνικός αναγνώστης –και ένα τμήμα τουλάχιστον του μυαλού μου διόλου δεν θα τον ψέξει, μια και η εικόνα όσων επαγγέλλονται την ανατροπή δυστυχώς… υπολείπεται (για να το πω ήπια). Διότι τι ακριβώς θα πει «εμπρόθετη παρέμβαση» και «δράσεις»; Παραπέμπει μήπως η διατύπωση σε απλώς άμεσες διεκδικήσεις που όμως, πριν αλέκτωρ λαλήσει τρις, κλείνουν/«συμμαζεύονται» για να εκληφθούν στη συνέχεια ως παρακαταθήκη για μια –συνήθως μικρή– εκλογική ενίσχυση που φέρνει αδόκιμους πανηγυρισμούς; Ή, εναλλακτικά, μήπως πρέπει να φέρουμε στο νου καλέσματα για δράσεις κι άλλες δράσεις, χωρίς όμως αίσθηση της συγκυρίας και χωρίς την κατάθεση συγκεκριμένων προτάσεων περί του πώς οι αγώνες που διεξάγονται θα συντονιστούν και θα κλιμακωθούν; Τίποτε από τα δύο, είναι αμφότερα ατελέσφορα.

Η λογική του Μαγιακόφσκι, η λογική της ανατροπής που επιδιώκει να «ξελασπώσει το μέλλον», είναι ολότελα διαφορετική. Ξεκινώντας και αυτή από τους αγώνες για τα άμεσα και καθημερινά, προτάσσει την αναγκαιότητα του *στρατηγικού σκεπτικού*, που γι' αυτό άλλωστε ήρθε στο προσκήνιο της ιστορίας η Αριστερά –και είναι κάτι που πρέπει να τονιστεί: ότι η Αριστερά δεν έχει άλλο λόγο ύπαρξης από το να αρθρώνει προσεκτικά και να γενικεύει τα άμεσα αιτήματα των υποτελών. Συνάγεται πως, στο φόντο των υφιστάμενων συνθηκών και περιστάσεων, οι δράσεις οφείλουν να είναι στρατηγικά μελετημένες («καλοσκέψου»), να είναι προσεκτικά στοχευμένες («σημάδεψε»), καθώς βέβαια και να είναι δράσεις *μεταβατικές*: να συνδέουν στόχους άμεσα επιτεύξιμους –που αφορούν το σήμερα των καθημερινών ανθρώπων («τράβα, βήματα τα βήματα, έστω και πάνω σε μικροζητήματα»)– με τον μείζονα στόχο του κοινωνικού μετασχηματισμού.

Στο χώρο της –εν Ελλάδι αυτοπροσδιοριζόμενης– Αριστεράς έχουμε σήμερα τρεις τάσεις, που σε πρόσφατο κείμενο είχα επιχειρήσει να χαρτογραφήσω. Είναι, εν πρώτοις, μια τάση «διαχείρισης», όπου οι πραγματικές συνθήκες (το γεγονός, λ.χ., ότι ούτε από τα Μνημόνια έχουμε βγει, ούτε και κανενός είδους δημοσιονομικός χώρος μπορεί να υπάρξει χωρίς ρήξεις) παραποιούνται και διαστρέφονται. Πρόκειται για χώρο που, προβαίνει σε εμπρόθετη –και για το λαϊκό κίνημα εξακολουθητικά επιβλαβή– αντιποίηση λόγου και συμβόλων. Είναι λυπηρό, όμως πρέπει ρητά να επισημανθεί πως η τάση αυτή –ο ΣΥΡΙΖΑ δηλαδή– *δεν είναι Αριστερά*, δεν βλέπει καν καπιταλισμό, δεν στρατεύεται συνεπώς και σε κανενός είδους υπέρβασή του, ειμή μόνο από επικοινωνιακή αμηχανία ή καιροσκοπισμό. Είναι απαραίτητο όλες και όλοι να το καταλάβουμε, όσο το γρηγορότερο τόσο καλύτερα.

Υπάρχει όμως, στον ακριβή αντίποδα, και μια τάση που χαρακτήρισα «νεορομαντικά αναβλητική».

Εδώ έχουμε πλειοδοσία στην κατάθεση «μεγάλων στόχων», που όμως τίθενται έτσι –σαν τη «βασιλοπούλα του παραμυθιού»– χωρίς γείωση στην πραγματικότητα, άρα και χωρίς μέριμνες ή στρατηγικό σχεδιασμό για την επίτευξή τους. Το ΚΚΕ, για παράδειγμα, όντως μιλάει –και μάλιστα μετ' επιτάσεως– για υπέρβαση του καπιταλισμού και για σοσιαλισμό, όμως απείχε από το κομβικό δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015 (προσοχή: ούτε καυτηρίασε την υποταγή του ΣΥΡΙΖΑ ούτε και την κατήγγειλε ex post, απείχε εξ αρχής!), απέφυγε – πιο πρόσφατα– να ζητήσει κοινωνικοποίηση των σιδηροδρόμων μετά το έγκλημα των Τεμπών και, ενώ είχε τη δυνατότητα, αρνήθηκε να προβεί σε κλιμάκωση των αγώνων που στο διάστημα αυτό ξέσπασαν (των μεγαλύτερων από τα πρώτα μνημονιακά χρόνια). Δεν είναι βέβαια η πρώτη φορά: όπως και αλλού έγραψα, το ΚΚΕ πολιτεύεται με παρόμοιο τρόπο και σκεπτικό σε βάθος χρόνου. Είναι και πάλι δυσάρεστο, όμως όσο πιο γρήγορα γίνει και αυτό αντιληπτό, τόσο καλύτερα.

Ούτε όμως και πολλές άλλες κινηματικές οργανώσεις –εντός ή εκτός ΑΝΤΑΡΣΥΑ– έπραξαν ή πράττουν κάτι διαφορετικό πέρα από τη συμπαράσταση στους αγώνες που ξεσπούν: άλλες αποφεύγουν να διατυπώσουν προτάσεις στρατηγικού χαρακτήρα, άλλες μιλούν χωρίς σοβαρή εκτίμηση της συγκυρίας, καλώντας σε –ή υπαινισσόμενες– πολιτικές απεργίες διαρκείας. Αλλά η απλή κατονομασία της «βασιλοπούλας» έχει μικρή μόνο αξία αν δε συνδέεται πρακτικά με τα άμεσα υλοποιήσιμα: αυτά που δείχνουν πώς και γιατί η αδικία είναι και σήμερα ακόμα αντιμετωπίσιμη. Στο ίδιο ποίημα ο Μαγιακόφσκι έθετε το ζήτημα αυτό παραπέμποντας σε ζητήματα έμφυλα και προσωπικά:

Δεν είναι μόνον ο κομμουνισμός στη γη, στα κάθιδρα εργοστάσια εκείνα. Είναι και μεσ' στο σπίτι, στο τραπεζάκι μπρος, στις σχέσεις, στη φαμίλια, στην καθημερινή ρουτίνα.

Παρόμοια βέβαια ισχύουν και για όλους τους κοινωνικούς αγώνες: με τι είδους αιτήματα και με ποιους χρονισμούς θα αντιμετωπιστούν φαινόμενα όπως η κερδοσκοπία, η προκλητική κατάρρευση των δημόσιων υπηρεσιών, η διασπορά του συστημικού ρατσισμού και της απαξίωσης της ανθρώπινης υπόστασης; Ερχόμαστε έτσι και πάλι στο «Μέτρησε, καλοσκέψου, σημάδεψε» του Μαγιακόφσκι –που θα πει χρειάζονται αγώνες καλά προετοιμασμένοι που θα συνδέουν οργανικά το σήμερα με το μέλλον. Πρόκειται για τα «μέτρα» του που «πρέπει κι εμείς να πάρουμε».

Είναι μια διαπίστωση που μας παραπέμπει στην ελπιδοφόρα τρίτη εκδοχή της Αριστεράς –της Αριστεράς της «μεταβατικής ρήξης»– που πασχίζει να βρει αυτά τα «μέτρα», αυτούς τους τρόπους σύνδεσης του άμεσου με το οραματικό, όπως το επιχειρούν το ΜέΡΑ25-Συμμαχία για τη Ρήξη και ένας αριθμός κινηματικών οργανώσεων. Είναι η Αριστερά των μεταβατικών αιτημάτων: εκείνων που ενώ –ως από καιρό ώριμα– μπορούν στον εδώ και τώρα χρόνο να επιτευχθούν, απαιτούν για τη διαφύλαξη και δικαίωσή τους περαιτέρω δράσεις που θα διαρρηγνύουν τη συστημική σύμβαση. Όμως δεν θα έπρεπε να θεωρηθεί πως πρόκειται για κάτι απλό ή αυτονόητο. Η ευόδωση και των πιο απλών κινηματικών διεκδικήσεων (των «μικρών» νικών που όμως μπορούν να αποτελέσουν εφαλτήριο για περαιτέρω δράσεις) απαιτεί προσεκτική καταγραφή των υφιστάμενων ισοζυγίων, στρατηγική σκέψη και διαφανείς μηχανισμούς αποτίμησης, ελέγχου και λογοδοσίας.

Σε κάθε περίπτωση, το σκεπτικό Μαγιακόφσκι αποτελεί βασική προϋπόθεση για μια γρήγορη άφιξη του «μέλλοντος» που, ας μην το ξεχνάμε, δεν έρχεται ποτέ από μόνο του...

Ο Σεραφείμ Ι. Σεφεριάδης -υποψήφιος στο ψηφοδέλτιο επικρατείας του ΜέΡΑ25-Συμμαχία για τη Ρήξη- είναι Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Life Member στο Πανεπιστήμιο του Cambridge και Διευθυντής του Εργαστηρίου Συγκρουσιακής Πολιτικής